

PODSTAWOWE TRUDNOŚCI W PROCESIE NAUCZANIA JĘZYKA POLSKIEGO JAKO OBCEGO

Oleksiuk Anastasiia

Wschodnioeuropejskiego Uniwersytetu Narodowego im. Łesi Ukrainki, Łuck, Ukraina
oleksna@gmail.com

THE MAIN DIFFICULTIES IN LEARNING POLISH AS A FOREIGN LANGUAGE Oleksiuk Anastasiia

Lesya Ukrainka Eastern European National University, Lutsk, Ukraine

Streszczenie. Artykuł jest poświęcony ustaleniu fonetycznych, morfologicznych, leksykalnych i składniowych cech języka polskiego, które sprawiają trudności w procesie przyswajania języka polskiego jako obcego. Badanie zostało przeprowadzone wśród ukraińskojęzycznych studentów-polonistów Wschodnioeuropejskiego Uniwersytetu Narodowego im. Łesi Ukrainki. Analiza skupia uwagę na interferencji językowej w zakresie dwóch spokrewnionych języków: ukraińskiego i polskiego.

Słowa kluczowe: błąd językowy, interferencja językowa, homonimia międzyjęzykowa, języki spokrewnione.

Abstract. This article makes an analysis of the phonetic, lexical, morphological and grammatical difficulties that arise in learning Polish. The observation of difficulties is made on the experience of Ukrainian-speaking students from Lesya Ukrainka Eastern European National University. Analysis is based on the example of language interference between related languages – Ukrainian and Polish.

Keywords: language mistake, language interference, interlingual homonymy, related languages.

Sformułowanie i uzasadnienie problemu badawczego. Język polski i język ukraiński są ze sobą spokrewnione. Pokrewieństwo wynika zarówno ze wspólnego pochodzenia z języka prastłowiańskiego, jak i z długotrwałych i intensywnych kontaktów na poziomie dialektów oraz języków literackich. Języki polski a ukraiński mają wiele cech wspólnych, jednak istnieje też mnóstwo różnic. Nauczanie języka blisko spokrewnionego obcego z jednej strony ułatwia proces, a z drugiej – powoduje szereg trudności, z którymi studenci nie zawsze potrafią poradzić sobie nawet na trzecim roku studiów. Najczęściej trudności spowodowane są interferencją, czyli wzajemnym oddziaływaniem dwóch języków, w wyniku czego możliwa jest błędna interpretacja różnych zjawisk.

Analiza ostatnich badań i publikacji. Dokonując analizy zestawu publikacji naukowych, dotyczących zagadnień zjawiska polsko-ukraińskiej interferencji językowej, należy wyodrębnić następujące prace: Oksana Baraniwska «Polsko-ukraińskie interferencje gramatyczne i leksykalne w nauczaniu języka polskiego jako obcego» [1]; Hanna Karaszczuk i Janusz Rieger «O błędach łuckich Ukraińców uczących się polskiego» [2]; Ała Krawczuk, Ludmila Petrichina «Nauczanie filologii polskiej na polonistyce lwowskiej» [3].

Cele i zadania badania naukowego. Celem naszego badania jest ustalenie tych cech systemu fonetycznego, morfologicznego, leksykalnego i składniowego języka polskiego, które sprawiają trudności w procesie przyswajania języka polskiego jako obcego (na przykładzie grupy ukraińskojęzycznych studentów-polonistów Wschodnioeuropejskiego Uniwersytetu Narodowego im. Łesi Ukrainki).

Materiał główny i omówienie wyników badania.

Poziom fonetyczny

Wśród cech fonetycznych języka polskiego, które różnią się od języka ukraińskiego jest obecność samogłosek nosowych, które sprawiają kłopoty w wymowie dla studentów początkujących i w różny sposób objawiają się w ich mowie. W wymowie tych głosek możemy często obserwować brak rezonansu nosowego, lub odwrotnie, obie litery [a] i [e] są wymawiane z rezonansem nosowym przed dźwiękami, które są oznaczone literami ł i l, zamiast czystych [o] i [e]: *[płynęła] zamiast [płynęła], *[wzięli] zamiast [wzieli].

Jednym z najtrudniejszych problemów z jakim mają do czynienia studenci WUN w trakcie nauki fonetyki polskiej jest wymowa spółgłoski [l]. Dźwięk [l] – bardziej twardy niż ukraiński [l']

miękki i bardziej miękki niż ukraiński [l] twardy. Jednak zamiast bardziej twardej wymowy często słyszymy niewłaściwy miękki dźwięk [l'], np. w wyrazie *lalka* *[l'al'ka].

Dość często zdarza się błąd w wymowie polskiego fonemu [w] w wyrazach, w których również występuje dźwięk [l]. Na przykład takie słowa jak *własny*, *ołówek*, *pływał* studenci wymawiają jako *[#łasny], *[ołułek], *[płyłał].

We współczesnym języku polskim występują dwa szeregi spółgłosek syczących *sz*, *ż/rz*, *cz*, *dż* i *ś*, *ź*, *ć*, *dź*. W języku ukraińskim nie ma drugiego szeregu, dlatego studenci uczący się języka polskiego, mają szczególne kłopoty z wymową takich słów, jak *radość*, *dziewięć*, *ciocia* oraz podobnych, a potem w utrzymaniu kontrastu pomiędzy dźwiękami z każdego szeregu, szczególnie wtedy, gdy dźwięki znajdują się w następujących po sobie sylabach: *cisza*, *uczciwy*, *życie*.

Podobną sytuację obserwujemy z polskimi dźwiękami *ś*, *ź*, *ć*, *dź*, które oznaczone literami *si*, *zi*, *ci*, *dzi*, gdzie litera *i* nie czyta się, a tylko pełni funkcję zmiękczenia. Studenci na początkowym etapie nauki języka polskiego błędnie odczytują wyrazy *zima*, *cisza*, *silny* jak *[z'íma], *[c'íwa], *[c'íłny].

Dużą trudność studentom na początkowym etapie nauki języka polskiego sprawia akcent, ponieważ w języku polskim on jest stały i prawie zawsze pada na przedostatnią sylabę wyrazu. Język ukraiński ma akcent ruchomy i może padać na różne sylaby w poszczególnych wyrazach oraz w różnych formach jednego wyrazu. Później studenci stosują regułę akcentowania na drugą sylabę od końca zbyt starannie, zapominając o wyjątkach, akcentują nieodpowiednią sylabę, na przykład: **muzyka*, **uniwersytet*, **czteryista*, **pisałbym*, **pisałibyśmy* zamiast *muzyka*, *uniwersytet*, *czteryista*, *pisałbym*, *pisałibyśmy*.

Poziom leksykalny

Język polski ma z ukraińskim około 70% zbieżnego słownictwa [4]. Właśnie to leksykalne podobieństwo i sprawia niektóre trudności ukraińskim studentom, którzy myślą w języku ojczystym i często posługują się słownictwem zgodnie z zasadami swojego języka. Wyrazy o podobnym brzmieniu języka polskiego mogą mieć zupełnie inne znaczenie. Błędne użycie tych słów, tak zwanych homonimów międzyjęzykowych, wielokrotnie wywoływały nieporozumienia i stwarzali komiczne sytuacje między studentami a wykładowcą. Oto kilka typowych przykładów błędnego użycia wyrazów: odpowiednik polskiego wyrazu *lekcja* (ukr. *лекція*) ma znaczenie wykład na uniwersytecie. Natomiast zajęcie szkolne w języku ukraińskim określamy jako *урок*, gdyż polski wyraz *urok* – to jest atrakcyjność. Wyraz polski *pensja* tłumaczymy jako wynagrodzenie, natomiast ukr. *пенсія* – miesięczne świadczenia pieniężne przysługujące za przepracowanie ustawowej liczby lat i po osiągnięciu określonego wieku. Polski czasownik *rozbierać się* (ukr. *розбиратися*) błędnie kojarzy się z ukraińskim *orientować się* w czymś, *znać się* na czymś.

Na poziomie leksykalnym sporo problemów powoduje wieloznaczność wyrazów. Podstawowe znaczenia ukraińskiego i polskiego wyrazu mogą być tożsame, a wtórne mogą się różnić. Na przykład, ukraiński i polski czasownik *накрутити* i *nakręcić* mają wspólne znaczenia: «okręcić coś dokoła czegoś» np.: *накрутити волосся на бігуді* / *nakręcić włosy na wálki*; «uruchomić jakiś mechanizm lub podtrzymać jego działanie, kręcąc pokrętłem naciągającym znajdującą się wewnątrz sprężynę» *накрутити будильник* / *nakręcić budzik*, jednak znaczenie *nakręcić film* – «зняти фільм» występuje tylko w języku polskim. Typowy błąd: **Zdejmę krótkometrażowy film o Polsce* zamiast *Nakręcę krótkometrażowy film o Polsce*. Kłopoty powodują też nieznanie studentom znaczenia przenośne. Na przykład, ukraiński i polski wyraz *брус* i *brus* mają właściwe znaczenie «grube drewno budulcowe» jednak przenośne znaczenie «arogan» ma tylko język polski. Słowo *ananas* w polskim i ukraińskim ma znaczenie «tropikalna roślina o owocach podobnych do wielkiej szyszki, z kępką liści na szczycie; też: owoc tej rośliny» lecz w języku polskim *ananasem* nazywają niegrzeczne dziecko lub człowieka, który zachowuje się nieodpowiednio. Dlatego wyrażenie *niezły ananas* studenci traktują tylko jako ocenę wspomnianego wyżej owocu, nie wiedząc, że tu może chodzić o niegrzecznym dziecku.

W języku ukraińskim częściej używają się konstrukcje opisowe niż w polskim, dlatego często w ciągu tłumaczenia powstają trudności ze słowami, które nie mają jednowyrazowego odpowiednika w języku ukraińskim, np.: *rodzeństwo* – bracia i siostry mające tych samych rodziców, *dziadkowie* – dziadek i babcia, *cera* – skóra twarzy, *urodziny* – dzień urodzenia.

Niejednokrotnie obserwujemy trudności z formą grzecznościową *Wy* (ukr. *Ви*) która jest używana przez Ukraińców wobec ludzi nieznanymi i osób starszych. W języku polskim tę formę używają tylko w drugiej osobie liczby mnogiej, a zwracając się do starszej osoby, wykorzystujemy

słowa – pan, pani. Natomiast studenci budują zdania niepoprawnie: «*Бу підете зі мною на каву?*» jako «*Czy pójdziecie ze mną na kawę?*» zamiast «*Czy pójdzie Pan/Pani ze mną na kawę?*»

Niezwykłym dla Ukraińca jest brak powitania w języku polskim «*Доброго ранку!*». Zamiast polskiego «*Dzień dobry*» obserwujemy «*Rano dobry!*».

Poziom morfologiczny

Różnice dotyczące kategorii rodzaju są bardzo trudne dla studentów. Przede wszystkim chodzi o męskoosobowych i niemęskoosobowych formach, np. *robiliśmy* dla drugiej osoby liczby mnogiej męskoosobowej formy i *robiliśmy*, która odpowiada drugiej osobie liczby mnogiej niemęskoosobowej formie. Jeżeli o tej różnicy czasowników studenci jeszcze pamiętają, to tworzyć dwie różne formy w przymiotnikach i rzeczownikach zapominają. Na przykład: *bogate kobiety* (niemęskoosobowa forma) i **bogate urzędniki* zamiast odmienionej formy *bogaci urzędnicy* (męskoosobowa forma).

Następny problem dotyczy częstej niezgodności polskiego rodzaju gramatycznego rzeczownika i ukraińskiego odpowiednika. Często słowo rodzaju męskiego *cień* studenci odmieniają według paradygmatu żeńskiego, lub słowo *adres* mylą z ukraińskim słowem rodzaju żeńskiego *adresa*. Na przykład, **Jaka jest twoja adresa?* zamiast *Jaki jest twój adres?* lub **Nie mogę zobaczyć własnej cieni*, zamiast *Nie mogę zobaczyć własnego cienia*.

Niezwykłym dla studentów jest tworzenie pierwszej i drugiej osoby liczby pojedynczej czasu przeszłego poprzez dodanie do czasownika w formie podstawowej końcówek osobowych - *łem/łam*, *-łeś/łaś*. Studenci postępują według zasad języka ukraińskiego tworząc tylko formy rodzajowe ** (ja) chodził/chodziła*, **(ty) chodził/ chodziła*, zapominając o końcówkach osobowych: *(ja) chodziłem/chodziłam* i *(ty) chodziłeś/ chodziłaś*.

Poziom syntaktyczny

Warto również zwrócić uwagę na trudności, które pojawiają się na poziomie syntaktycznym. Na przykład, w języku polskim i ukraińskim istnieje różnica w wyborze przyminka: *ходити на роботу – chodzić do pracy, до університету – na uniwersytet, їхати на море – jechać nad morze, спати в наметі – spać pod namiotem, боротися за щось – walczyć o coś* wskutek czego studenci stwarzają nieprawidłowe konstrukcje przyminkowe **walczyć za niepodległość*, **chodzić w uniwersytet*, **jechać na morze*. Czasami zamiast konstrukcji przyminkowej w języku ukraińskim występuje bezprzymiotnikowa: *pytać o drogę – питати допозы*.

Najczęściej pod wpływem języka ukraińskiego studenci błędnie używają polski przyimek *do*: **пłyn dla mycia naczій – płyn do mycia naczій*, **papier dla drukarki – papier do drukarki*, **minister z справ заграничних – minister do справ заграничних*.

Nie tylko dla studentów-początkujących, ale i dla zaawansowanych studentów bardzo trudna jest składnia czasownika. Porównajmy, *шукати (кого? що?) зовшум – szukać (kogo? czego?) zeszytu, слухати (кого? що?) музику – słuchać (kogo? czego?) muzyki, перервати (кого? що?) співрозмовника – przerwać (komu? czemu?) rozmówcy, завдячувати (ким? чим?) успіхом – zawdzięczać (kogo? co?) sukces*. Student musi dużo ćwiczyć się, żeby nie popełniać takich błędów w użyciu polskich związków rządu, jak **szukać zeszyt*, **słuchać muzykę*, **przerwać mówcę*, **zawdzięczać sukcesem*.

W języku polskim przymiotnik występuje przed rzeczownikiem, jeśli nazywa cechę ogólną – *piękny dzień* lub po rzeczowniku, gdy wskazuje na cechę stałą – *telefon komórkowy*. Jednak w języku ukraińskim przymiotnik najczęściej występuje przed rzeczownikiem, dlatego istnieją trudności szyku przydawki przymiotnej **Jestem studentką polskiej filologii* zamiast *Jestem studentką filologii polskiej*.

Wielu studentów napotyka trudności przy użyciu imiesłowów przymiotnikowych czynnych. W języku polskim zamiast opisowej konstrukcji *dziecko, które śpi* częściej używają formy imiesłowu czynnego *śpiące dziecko*, jednak studenci tłumaczą takie zwroty charakterystycznymi dla języka ukraińskiego konstrukcjami opisowymi, na przykład: **Kobieta, która opala się na plaży* zamiast *Kobieta opalająca się na plaży*.

Sprawiają studentom kłopoty polskie konstrukcje biernie z przymikiem przez i rzeczownikiem będącym nazwą wykonawcy czynności w bierniku, które odpowiadają ukraińskiej konstrukcji biernej z narzędnikiem. Należy pamiętać, że zdanie *Книга написана вчителем* tłumaczymy na język polski za pomocą przyminka przez i biernika: *Książka napisana przez nauczyciela*. Większość błędów popełnianych przez studentów spowodowana jest właśnie wzorowaniem się na odpowiednich schematach składni ukraińskiej: **Książka napisana nauczycielem*.

Warto pamiętać studentom i o tym, że w języku polskim, w odróżnieniu od ukraińskiego, rzadko używa się w funkcji podmiotu zaimków osobowych, chyba że chcemy wyraźnie podkreślić, że to te osoby wykonują wyrażoną w zdaniu czynność. Jednak w języku ukraińskim zaimki osobowe przeważnie używamy razem z formą czasownika, na przykład *Piszę konspekt – Я пишу конспект*.

Wnioski oraz perspektywy dalszych badań. Podsumowując przegląd typowych fonetycznych, leksykalnych, morfologicznych i składniowych błędów i kłopotów ukraińskich studentów uczących się języka polskiego jako obcego, należy podkreślić, że większość błędów są skutkiem interferencji – oddziaływania języka ukraińskiego na język polski. Studenci wzorują formy i konstrukcję języka ukraińskiego, co powoduje nieprawidłowość i błędy językowe. Przedstawiona analiza pokazuje, że najczęściej sprawiają trudności męskoosobowe i niemęskoosobowe formy, wieloznaczność wyrazów polskich, konstrukcję przyimkowe i wymagania składniowe czasownika.

References:

1. Baraniwska O., 2007, Polsko-ukraińskie interferencje gramatyczne i leksykalne w nauczaniu języka polskiego jako obcego, w: Czermińska M., Meller K., Fliciński P., red., Literatura, kultura i język polski w kontekstach i kontaktach światowych. III Kongres Polonistyki Zagranicznej. Poznań, 8–11 czerwca 2006 roku, Poznań.
2. Karaszczuk A., Rieger J., 1995, O błędach łuckich Ukraińców uczących się polskiego, «Poradnik Językowy», z. 1.
3. Krawczuk A., Petrichina L., 2009, Nauczanie filologii polskiej na polonistyce lwowskiej. Narodowy Uniwersytet Lwowski im. Iwana Franki, «Postscriptum Polonistyczne», nr 1, s. 223–232.
4. Tischenko K., 2010, Movy Yevropy: vidstani mizh movamy ta slovnykovym skladom.